

bus captus est⁴: quoniam per legem Corneliam⁵ successio his defertur, quibus deferretur, si in civitate decessisset; nam et ejus hereditas fuisse creditur. — § 1. Queri poterit, si ex ea, quae in fideicommissa libertate moram⁶ passa est, conceptus et natus sit? an suus patri existat? et cum placeat, eum ingenuum nasci, ut est a divo Marco et Vero et imperatore nostro Antonino Augusto rescriptum, cur non in totum pro manumissa haec habeatur, ut uxor ducta suum pariat? nec mirum sit ex⁷ serva ingenuum nasci, cum et ex captiva rescriptum sit ingenuum nasci. Quare ausim dicere, etsi pater hujus pueri ejusdem sortis fuerit, cujus mater moram passa in libertate fideicommissa, ipseque moram passus est, suum eum patri nasci exemplo captivorum parentum, cum quibus rediit. Ergo sive postea pater ejus post moram manumittatur, recipiet eum in potestate: sive ante decesserit, definiendum erit suum existere. — § 2. *Stuos⁸ heredes accipere debemus, filios, filias, sive naturales⁹, sive adoptivos¹⁰.* — § 3. Interdum etiam filius suus heres excluditur, fisco prelato, [u]tputa, si perduellionis¹¹ fuerit damnatus pater post¹² mortem suam: hoc quo? ut nec jura sepulchrorum hic filius habeat. — § 4. Si filius suus heres esse desiit¹³, in ejusdem partem succedunt omnes nepotes nepesque ex eo nati, qui in potestate sunt: quod naturali aequitate contingit. Filius autem suus heres esse desinit, si capitis deminutione¹⁴ vel magna vel minore exiit de potestate. Quod si filius apud hostes sit, quamdiu vivit, nepotes non succedunt: proinde etsi fuerit redemptus, nondum succedat ante lationem; sed si interim decesserit, cum placeat, eum statu recepto decessisse, nepotibus obstat. — § 5. Sed si quis non desiit esse in potestate, sed nunquam cepit, utputa, si filius meus vivo patre meo, ab hostibus captus est, mox ibi, me patrefamilias facto, decesserit: nepotes in ejus locum succedent. — § 6. Non minus autem nepes, quam nepotes succedent in locum parentum.

§ 7. Interdum licet parens alicujus in potestate esse non desiderit, sed nec cepit, tamen dicimus succedentes ei liberos suos existere: utputa adrogavi eum, cujus filius ab hostibus erat captus, nepos autem in civitate: mortuo filio adrogato, mortuo et captivo apud hostes, pronepos iste suus heres mihi erit. — § 8. Sciendum est autem, nepotes, et deinceps, interdum, etiamsi parentes eos mortis tempore praecesserunt, tamen posse suos heredes existere, quamvis successio in suis heredibus non sit; quod ita procedit¹⁵, si patrefamilias testamento facto decesserit exheredato¹⁶ filio, mox deliberante herede instituto filius decessit, postea deinde repudiavit heres institutus: nepos poterit suus heres esse, ut et Marcellus lib. 10 scripsit, quoniam nec delata est filio hereditas. Idem erit dicendum, et si filius ex asse sub conditione quae fuit in arbitrio ipsius, vel nepos sub omni institutus, non impleta conditione decesserit: nam dicendum erit, suos posse succedere, si modo¹⁷ mortis testatoris tempore, vel in rebus humanis, vel saltem concepti fuerint; idque et Juliano et Marcello placeat. — § 9. Post¹⁸ suos statim consanguinei vocantur. — § 10. *Consanguineos* autem Cassius definit eos, qui sanguine inter se connexi sunt. Et est verum, eos esse consanguineos, etiam¹⁹ si sui heredes non extiterunt patri, utputa exheredatos; sed etsi pater eorum deportatus fuerit, nihilominus eos inter se esse consanguineos, licet patri sui heredes non extitissent. Et qui nunquam in potestate fuerunt, erunt sibi consanguinei: utputa qui post captivitatem patris nascuntur, vel qui²⁰ post mortem. — § 11. Non solum autem naturales, verumetiam adoptivi: quoque jura consanguinitatis habebunt cum his, qui sunt in familia, vel in utero, vel post mortem patris nati.

9. Idem, [lib. 43, ad Sabinum].

Post consanguineos admittuntur agnati, si consanguinei non sunt; merito: nam si sunt consanguinei, licet non adierint hereditatem, legitimis non²¹ defertur: sed hoc sic erit accipiendum, si²² nec sperantur esse; ceterum, si vel nasci consanguineus, vel de captivitate reverti poterit, agnati impediuntur. — § 1. *Agnati²³* autem sunt, cognati virilis sexus ab eodem orti: nam post suos et consanguineos statim mihi proximus est consanguinei mei filius, et ego ei: patris quoque frater, qui patruus appellatur: deincepsque ceteri, si qui sunt, hinc orti in infinitum. — § 2. Haec hereditas proximo²⁴ agnato, id est, ei, quem nemo²⁵ antecedit, defertur: et, si plures sint ejusdem gradus, omnibus²⁶, in capita scilicet; utputa duos fratres habui, vel duos patruos; unus ex his unum filium, alius duos reliquit: hereditas mea in tres partes dividetur. —

4. L. 19, supr. qui testam. facere. — 5. L. 21, in pr. infr. de captiv. — 6. L. 1, § 3, infr. ad SC. Tertull. — 7. L. 14, C. de fideicom. libert. — 8. § 2, Inst. de hered. quali. et diff. — 9. L. 1, § 6, supr. unde liberi. — 10. L. 7, § 2, infr. de bon. damnator. — 11. § 5, Inst. de hered. quali. et diff. — 12. L. ult. infr. ad leg. Jul. majest. — 13. L. 5, in pr. supr. unde liberi. — 14. L. 11, infr. h. t. — 15. L. 7, in pr. supr. unde liberi. — 16. § 7, Inst. de hered. quali. et diff. — 17. L. 6, infr. h. t. — 18. L. 5, C. commun. de succ. s. N. 118, c. 5. — 19. L. ult. in fin. supr. unde agnati. — 20. d. l. ult. — 21. Metaf. § 7, Inst. de legit. agnat. success. — 22. L. 1, § 3, supr. unde cognati. — 23. § 1, Inst. de legit. agnat. success. — 24. § 4, infr. h. t. — 25. L. 92, infr. de verb. sign. — 26. L. 1, § 2, pen. supr. unde cognati. — 27. § 2, Inst. de legit.

§ 5. Parvi autem refert, agnatus licet natiuitate, an²⁷ adoptione sit quaesitus: nam qui adoptatur, isdem fit agnatus, quibus pater ipsius fuit, et legitimam eorum hereditatem habebit, vel ipsi ejus. — § 4. Legitima hereditas tantum proximo defertur. Nec interest, unus solus sit, an ex duobus prior pluribusve, an duo plures ab eodem gradu venientes, qui vel ceteros antecedant, vel soli sint; quia is est proximus²⁸, quem nemo antecedit: et is ultimus, quem nemo sequitur: et interdum idem primus postremusque qui solus occurrit. — § 5. Interdum ulteriorem agnatum admittimus; utputa fecit quis testamentum, cum haberet patruum, et patruum filium: deliberante herede scripto, patruus decessit: mox heres institutus repudiavit hereditatem; patruus filius admittitur. Ergo et bonorum possessionem petere potest. — § 6. Proximum non eum querimus, qui tunc fuit, cum moreretur patrefamilias, sed eum qui tunc²⁹ fuit, cum intestatum decessisse certum est. Secundum quae etsi suus erat, qui praecedebat vel consanguineus, si nemo eorum cum repudiatur hereditas, vivit: proximum eum accipimus, qui tunc, cum repudiatur hereditas, primus est. — § 7. Unde belle queri potest, an etiam post repudiationem adhuc demus successionem? Propono, heredem scriptum rogatum restituere hereditatem, repudiasse eam, cum nihilominus compelli potuit adire hereditatem et restituere, ut divus Pius rescripsit: finge eum supervixisse centum diebus (verbi gratia), et interim proximum decessisse; mox et eum, qui erat rogatus restituere? dicendum, posteriorem admitti cum onere fideicommissi.

5. Idem, [lib. 14, ad Sabinum].

Intestato liberto³⁰ mortuo, primum suis deferri hereditatem, verum est: si hi³¹ non fuerint, tunc patrono. — § 1. *Libertum* accipere debemus eum³² quem quis ex servitute ad civitatem romanam perduxit, sive sponte, sive necessitate, quoniam rogatus fuit eum manumittere: nam et ad hujus legitimam hereditatem admittitur. — § 2. Si dotalem³³ quis servum manumisit, ipse patronus habetur, et ad legitimam hereditatem admittitur. — § 3. Is plane quem hac lege emi, ut manumittam, et si ex constitutione divi Marci³⁴ pervenerit ad libertatem, tamen (ut eadem constitutione expressum est) meus libertus est, et legitima ejus hereditas mihi deferatur. — § 4. Qui si necem³⁵ domini detexit, et ex senatusconsulto libertatem meruerit, si quidem adsignavit praetor, cujus libertus sit, sine dubio ejus erit, et ei legitima hereditas deferatur: quod si non addidit, efficietur quidem civis romanus, sed ejus erit libertus, cujus proxime fuerit servus, et ad legitimam hereditatem ipse admittetur, nisi sicubi quasi indigno deneganda fuerit hereditas. — § 5. Si quis libertam sic jurejurando adegit, ne illicite nubat, non debere incidere in legem Aeliam Sentiam. Sed si intra certum tempus ne ducat, neve aliam, quam de qua patronus consenserit, vel nonnisi conlibertam, aut patroni cognatam: dicendum est, incidere eum in legem Aeliam Sentiam, nec ad legitimam hereditatem admitti. — § 6. Si municipes³⁶ servum manumiserint, admittentur ad legitimam hereditatem in bonis liberti vel libertae intestatorum. — § 7. Miles manumittendo servum peculiarium³⁷, suum facit libertum, et ad legitimam hereditatem ejus admittitur. — § 8. Principem ad bona libertorum suorum admitti, plusquam manifestum est. — § 9. Utique et ex lege 12 tabularum ad legitimam hereditatem is, qui in utero³⁸ fuit, admittitur, si fuerit editus. Unde solet remorari insequentes sibi agnatos, quibus praefertur, si fuerit editus. Inde et partem facit his qui pari gradu sunt: utputa frater unus est, et uterus, vel patruus filius unus natus, et qui in utero est. — § 10. Est autem tractatum, pro qua partem faciat, quia ex uno utero plures³⁹ nasci possunt? et placuit, si in rerum natura certum sit, hanc, quae se dicit praegnantem, non esse: ex asse⁴⁰ jam esse heredem hunc, qui jam natus est: quoniam et ignorans heres fit; quare si medio⁴¹ tempore decesserit, integram hereditatem ad heredem suum transmittit. — § 11. Post decem menses mortis natus, non admittitur ad legitimam hereditatem. — § 12. De eo autem, qui centesimo octogesimo secundo die natus est, Hippocrates⁴² scripsit, et divus Pius pontificibus rescripsit, justo tempore videri natum: nec videri in servitute conceptum, cum mater ipsius ante centesimum octogesimum secundum diem esset manumissa.

4. Pomponius, lib. 4, ad Sabinum.

Hi quorum parens capite minutus est, legitimam hereditatis jus, et [in] ceteris personis, et inter se retinent: et alii adversus eos.

adnat. success. — 28. L. 92, infr. de verb. sign. — 29. L. 5, infr. h. t. L. 1, L. 4, in fin. supr. unde legitimi. — 30. Inst. de success. libert. — 31. L. 17, supr. de bon. libert. — 32. L. 3, C. de ingen. manumis. — 33. L. 21, infr. de manumis. — 34. L. 45, in pr. supr. de ritu nupt. — 35. L. 4, in pr. supr. de bon. libert. — 36. L. un. supr. de libert. univers. — 37. L. 5, § 8, supr. de bon. libert. — 38. L. 4, C. de suis et legit. liber. — 39. L. 2, in fin. Inst. de hered. quali. et diff. — 40. L. 3, supr. si pars hered. — 41. L. 36, infr. de solutio. — 42. L. 30, § 6, supr. de acquir. vel omit. hered. — 43. L. 4, in fin. supr. de bon. poss. contra tab. — 44. L. 12, supr. de statu legitimi.

5. Ulpianus, lib. 46, ad Edictum.

Si quis, cum haberet fratrem et⁴³ patruum, decesserit testamento facto: deinde pendente conditione heredum scriptorum, frater intestato decesserit, mox conditio defecerit: patruum posse utriusque adire legitimam hereditatem, constat.

6. Julianus, lib. 59 Digestorum.

Titius exheredato filio extraneum heredem sub conditione instituit. Quaesitum est, si post mortem patris pendente conditione filius uxorem duxisset, et filium procreasset et decessisset, deinde conditio instituti heredis defecisset: an ad hunc posthumum nepotem legitima hereditas avi pertineret. Respondit, qui post mortem avi sui concipitur, is neque legitimam hereditatem ejus tanquam suus heres, neque bonorum possessionem tanquam cognatus accipere potest⁴⁴: quia lex 12 tabularum eum vocat ad hereditatem, qui moriente eo, de cujus bonis quaritur, in rerum natura fuerit;

7. Celsus, lib. 28 Digestorum.

Vel [si] vivo eo conceptus est, quia conceptus quodammodo⁴⁵ in rerum natura esse existimatur.

8. Julianus, lib. 59 Digestorum.

Item praetor edicto suo, proximitatis nomine bonorum possessionem pollicetur his qui defuncto mortis⁴⁶ tempore cognati fuerint. Nam quod in consuetudine nepotes cognati appellantur etiam eorum, post quorum mortem concepti sunt, non proprie, sed per abusionem, vel potius *aversionem*, id est, *per relationem*, accidit. — § 1. Si quis praegnantem uxorem reliquisset, et matrem et sororem: si viva uxore mater mortua fuisset, deinde uxor mortuam peperisset, ad sororem solam legitima hereditas pertinet: quia certum esset, matrem eo tempore decessisse, quo legitima hereditas ad eam non pertinebat.

9. Marcianus, lib. 8 Institutionum.

Si⁴⁷ ex pluribus legitimis heredibus quidam omiserint [adire] hereditatem; vel morte, vel qua alia ratione impediti [fuerint], quo minus adeant: reliqui, qui adierint, adrescit illorum portio: et licet decesserint antequam adresceret, hoc jus ad heredes⁴⁸ eorum pertinet. Alia causa est instituti heredis, et coheredi substituti: huic enim vivo defertur ex substitutione hereditas, non etiam⁴⁹, si decesserit, heredem ejus sequitur.

10. Modestinus, lib. 6 Differentiarum.

Si ad patrem manumissorem filii intestati legitima hereditas perveniat, vel non manumissori bonorum possessio competat: mater⁵⁰ defuncti summovetur.

11. Pomponius, [lib. 10, ad Quintum Mucium].

Capitis deminutione⁵¹ percent⁵² legitimae hereditates, quae ex lege 12 tabularum veniunt: sive vivo aliquo, sive antequam adeatur hereditas ejus, capitis minutio interessit: quoniam desinit suus heres vel agnatus recte dici; quae autem ex⁵³ legibus novis, aut ex senatusconsulto, non utique.

12. Idem, [lib. 50, ad Quintum Mucium].

Filius patri agnatus⁵⁴ proximus est.

13. Gaius, [lib. 10, ad legem Julianam et Papianam].

Nulla femina aut habet suos⁵⁵ heredes, aut desinere habere potest propter capitis deminutionem.

14. Idem, [lib. 13, ad legem Julianam et Papianam].

In suis heredibus aditio non est necessaria: quia statim ipso jure heredes existunt.

15. Papinianus, [lib. 29 Quaestionum].

Si pater apud hostes moriatur, defunctum⁵⁶ jam in civitate filium, crelimus patrefamilias decessisse, quamvis patria potestate, quamdiu vixerit, non fuerit in plenum liberatus: itaque heredem habiturus est iste non reverso patre. Sed si postliminio redierit pater jam defuncto filio, quidquid medio tempore per eum quaesitum est, habebit: et non

43. L. 2, § 2, supr. h. t. — 44. L. 1, § 2, supr. eod. — 45. Inst. de hered. quali. et diff. — 46. L. 8, in pr. supr. de iust. rupt. irrit. facte testam. — 47. L. 1, § 1, ult. in fin. supr. unde cognati; L. ult. in fin. supr. de ventre in poss. mit. — 48. L. 7, L. 26, supr. de statu homin. — 49. L. 1, § 8, supr. unde cognati. — 47. § 2, ult. Inst. de SC. Orphit. — 48. L. 26, in fin. supr. de emit. et demonstr. — 49. L. 81, supr. de acquir. vel omit. hered. — 50. L. 8, in fin. supr. de vulg. et pupill. substit. — 51. L. 2, § 15, infr. de iust. — 52. L. 1, § 4, supr. h. t. — 53. L. 1, in fin. supr. unde legitimi; L. 3, supr. unde cognati. — 54. Metaf. N. 118, c. 4. — 55. L. 1, § 3, infr. de iust. — 56. L. 1, § 1, supr. unde liberi. — 57. L. 4, § 2, supr. de bon. poss. contra tab.; arg. N. Leon. 45, circa fin. — 58. L. 9, circa fin. infr. de extraneis pecul.

est mirum si peculium quoque defuncti pridem filii deferretur patri, cum ex eo natus potestatis ipsius fiat per suspensi⁵⁷ juris constitutionem.

16. Idem, [lib. 12 Responsorum].

Pater instrumento dotali comprehendit, filiam ita dotem accepisse⁵⁸ ne quid aliud ex hereditate patris speraret; eam scripturam jus successionis non mutasse constituit: privatorum enim cautionem⁵⁹ legum auctoritate non censeri.

TIT. XVII.

AD SENATUSCONSULTUM TERTYLLIANUM¹ ET ORPHITIANUM².

1. Ulpianus, lib. 12, ad Sabinum.

Sive ingenua sive libertina mater est, admitti possunt liberi ad hereditatem ejus ex senatusconsulto³ Orphitiano. — § 1. Si ea sit mater, de⁴ hujus⁵ statu dubitatur, utrum matrefamilias sit, an filiafamilias (utputa quoniam pater ejus ab hostibus captus sit): si certum esse ceperit, matrefamilias esse, liberi admittentur. Unde tractari potest, an medio tempore, dum status pendet, succurri eis per praetorem debeat: ne, si medio tempore decesserint, nihil ad heredem transmittant? et magis est ut subveniatur, ut in multis casibus placuit. — § 2. Sed et vulgo⁶ quaesiti admittuntur ad matris legitimam hereditatem. — § 3. Interdum et in servitute quaesito erit concedenda hereditas legitima: veluti si post mortem⁷ fideicommissariae libertati matris suae factam natus sit. Certe si post manumissionem matris fuerit natus, licet in servitute conceptus, ad legitimam ejus hereditatem admittetur. Sed et si apud hostes conceptus, [a] captiva procreatus, cum ea rediit: secundum rescriptum imperatoris nostri et divi patris ejus ad Ovinium Tertyllum poterit ex hoc senatusconsulto admitti, quasi vulgo quaesitus. — § 4. Filio, qui mortis tempore matris civis romanus fuit, si ante aditam hereditatem in servitute⁸ deducatur, legitima hereditas non defertur, nec⁹ si postea liber factus sit; nisi forte servus poena effectus, beneficio principis sit restitutus. — § 5. Sed si matris exsecto⁹ ventre filius editus sit, magis dicendum est, hunc quoque ad legitimam hereditatem admitti: nam et institutus, secundum tabulas, et ab intestato unde cognati, et multo magis unde legitimi, bonorum possessionem petere potuit: argumento est quod venter in possessionem ex omni parte edicti militatur. — § 6. Qui operas suas, ut cum bestiis pugnaret locavit, quive rei capitalis damnatus, neque restitutus est, ex senatusconsulto Orphitiano ad matris hereditatem non admittatur: sed humana interpretatione placuit eum admitti. Idem erit dicendum, et si hic filius in ejus sit potestate, qui in causa suprascripta sit, posse eum ex Orphitiano admitti. — § 7. Sed si mater testamento facto filium heredem scripserit unum sub conditione, cum plures haberet: si conditione pendente bonorum possessionem petierit, et postea conditio defecit, aequum est, ceteris etiam filiis legitimam hereditatem non auferri: quod et Papinianus lib. 16 Quaestionum scripsit.

§ 8. Capitis minutio salvo statu contingens liberis nihil nocet ad legitimam hereditatem; nam vetus sola hereditas, quae lege 12 tabularum defertur, capitis minutioe perimitur: novae¹⁰, vel ex lege vel ex senatusconsultis delatae, non perimuntur capitis deminutione. Proinde sive quis ante delatam, sive [post] delatam, capite minuatur, ad legitimam hereditatem admittetur: nisi magna¹¹ capitis deminutio interveniat, quae vel civitatem adimit, utputa si deportetur. — § 9. *Si nemo filiorum, eorumque* quibus simul legitima hereditas defertur, *volet ad se eam hereditatem pertinere, jus antiquum esto.* Hoc ideo dicitur, ut quamdiu vel unus filius vult legitimam hereditatem ad se pertinere, jus vetus locum non habeat; itaque si ex duobus alter adierit, alter repudiaverit hereditatem: ei portio adrescet¹²; et si forte sit filius, et patronus¹³, repudiante filio, patrono defertur. — § 10. Si quis adita matris hereditate, per in integrum¹⁴ restitutionem fuerit abstentus, an jus antiquum possit locum habere? verba admittunt, ut possit: *volet ad se*, inquit, *eam hereditatem pertinere*; nam et hic non vult, et si aliquando voluit: et

57. L. 1, § 1, supr. de SC. Maced. — 58. L. 2, § 5, Inst. quib. mod. jus patr. potest. — 59. L. 5, C. de collation. — 58. L. 20, in pr. supr. de religio. — Tit. XVII. — 1. Lib. 6, C. 56; Lib. 3, Inst. 3. — 2. Lib. 6, C. 57; Lib. 3, Inst. 4. — 3. L. 1, C. in pr. Inst. ad SC. Orphit. — 4. L. 2, § 3, supr. unde legitimi. — 5. L. 2, vers. itaque supr. unde cognati; § 5, Inst. de SC. Orphit. — 6. L. 2, § 5, in fin. infr. h. t.; L. 1, § 1, supr. de suis et legit.; L. ult. C. ad SC. Orphit. — 7. § 8, vers. proinde infr. h. t. — 8. L. 7, supr. unde cognati; — 9. L. 1, § 2, supr. h. t. — 10. L. 11, in fin. supr. de suis; § 2, Inst. de SC. Orphit. — 11. § 4, supr. h. t. — 12. L. 3, in fin. supr. de bon. poss. — 13. L. 6, § 2, supr. de bon. libert. — 14. L. 2, § 10, infr. h. t.

dico, posse jus antiquum locum habere. — § 14. Utrum autem ei deferretur successio, qui tunc legitimus deprehenditur: an vero ei, qui tunc fuit, cum filio defertur? ut puta, proponamus fuisse defunctæ consanguineum, ejusque filium; deliberante filio, defunctæ consanguineum obiisse; non filium repudiasse matris hereditatem; an consanguinei filius admitti possit? et Julianus recte putat circa Tertullianum, locum esse succedenti adgnato. — § 12. Quod ait senatus: Quæ judicata, transacta¹⁵, finita sunt, rata maneat: ita intelligendum est, ut judicata accipere debeamus, ab eo, cui¹⁶ iudicandi jus fuit; transacta¹⁷, scilicet bona fide, ut valeat transactio; finita, vel consensu, vel longo silentio sopita.

2. Idem, lib. 13, ad Sabinum.

Sive ingenua sit mater, sive libertina, habebit Tertullianum commodum. — § 1. Filium autem vel filiam accipere debemus, sive iuste sint procreati, vel vulgo¹⁸ quasi: idque in vulgo quasi sit et Julianus libro 59 Digestorum scripsit. — § 2. Sed si filius vel filia libertini sint effecti, mater legitimam hereditatem vindicare non poterit: quoniam mater esse huiusmodi filiorum desit¹⁹: idque et Julianus scripsit, et constitutum est ab imperatore nostro. — § 3. Sed si in servitute concepti filium, et manumissa ediderit²⁰, ad legitimam ejus hereditatem admittitur. Idemque et si serva pœnæ concepit, et restituta edidit. Hoc idem, et si libera concepit, edidit serva pœnæ, mox restituta est. Sed et si libera concepit, [et] in servitute redacta edidit, mox manumissa est: ad legitimam hereditatem ejus admittitur. Item si adhuc prægnans manumissa est, dicendum erit prodesse. Et in servitute²¹ editi filii ad legitimam hereditatem mater admittitur: ut puta si post moram²² factam in fideicommissa libertate peperit, vel apud hostes et cum eo rediit, vel si redempta edidit. — § 4. Si mulier sit famosa, ad legitimam hereditatem liberorum admittitur. — § 5. Impuberem, cui pater secundas tabulas fecit, tunc certum est intestatum decessisse, cum omiserit substituti hereditatem ejus. Quare, et si impubes adrogatus sit, dicendum est, matrem ad bona ejus admitti, quæ haberet, si intestatus decessisset. — § 6. Liberi defuncti. sui quidem obstabant²³ matri ejus, tam virilis sexus, quam feminini, tam naturales²⁴, quam adoptivi, matremque excludunt: bonorum possessores [vero] etiam non sui: et quidem soli naturales. Adoptivi autem liberi post emancipationem ita admittuntur, si ex liberis²⁵ naturalibus fuerint: ut puta nepos naturalis ab avo adoptatus: nam licet sit emancipatus, bonorum possessione accepta, matri obstabit. — § 7. Si vero apud hostes est filius, vel nasci speratur, pendet jus matris, donec redierit, vel nascatur. — § 8. Sed si sint sui heredes, verum hereditas ad eos non pertineat, videamus, an mater admittatur, ut puta abstinuit se hereditate? Africanus et Publicius tentant dicere, in casum, quo se abstinuit sui, matrem²⁶ venire; et tunc ei obstant, quoties rem haberent, ne nudum nomen sui heredis noceat matri: quæ sententia æquior est. — § 9. Sed si quis decessisset relicta filia, quam in adoptionem legitime dederat, relicta et matre: divus Pius decrevit, cessare senatusconsultum Tertullianum, et simul esse admittendas ad bonorum possessionem unde²⁷ proximi cognati matrem et filiam. Sed quod idem Julianus scripsit, matrem ex senatusconsulto non posse admitti, si filia in bonorum possessione petenda cessaverit, verum non erit: succedit enim filia: et ideo dicendum erit, matrem, donec filia bonorum possessionem petere potest, bonorum possessionem accipere non posse, quoniam succedere quasi legitima speraretur. — § 10. Si bonorum possessione accepta, filius emancipatus abstinuerit se hereditate per integram restitutionem²⁸, verum est, senatusconsultum posse locum habere: sed si fuerit rursus immixtus, rursus debet mater abstinere. — § 11. Si quis ex liberis, dum est in utero, in possessionem decesserit: an matri noceat, videndum, quasi bonorum possessor? Et puto non nocere, si non suus patri adgnascitur. Neque enim sufficit mitti in possessionem, nisi natus quoque acceperit bonorum possessionem. Igitur et si furioso decreto petita sit possessio, et priusquam ipse mentis compos factus bonorum possessionem petierit, decesserit, matri non obstabit.

§ 12. Sed si quis cum status controversiam pateretur, Carbonianam solam acceperit, an noceat matri bonorum possessio, quaesitum quidem est: sed cum hæc tempore²⁹ finitur, dicendum est, matri post tempus non nocere; aut si impubes decesserit, matrem posse admitti. — § 13. Sed si infanti per tutorem petita sit possessio, licet statim decesserit, dicendum erit, matri obstatisse: non enim similis est ei, quæ furioso

15. L. 29, infr. de verb. sign. — 16. L. 4, § 6, infr. de re judic. — 17. L. 19, C. de transact. — 18. L. 1, § 2, supr. h. t. — 19. L. 2, § 1, infr. de re judic. — 20. L. 1, § 2, supr. h. t. — 21. L. 1, § 2, supr. h. t. — 22. L. 1, § 2, supr. h. t. — 23. L. 1, § 2, supr. h. t. — 24. L. 1, § 2, supr. h. t. — 25. L. 4, in fin. supr. unde liberi. — 26. L. 2, § 1, infr. h. t. — 27. L. 13, infr. de hered. que ab intest. — 28. L. 1, § 10, supr. h. t. — 29. L. 3, § 14, supr. de Carbon. edict. — 30. L. 8, supr. h. t. — 31. L. 2, § 3, vers. potest Inst. h. t. — L. 10, supr. de

datur. — § 14. Ita demum autem mater senatusconsulti beneficio excludetur, si filius adiiit legitimam hereditatem: ceterum, si omiserit³⁰ legitimam hereditatem, mater ex senatusconsulto Tertulliano admittitur. Sed si non sit solus iste filius legitimus heres, sed sint, qui cum eo admittantur: nec in partem eorum mater ex senatusconsulto erit vocanda. — § 15. Obicitur³¹ matri pater in utriusque bonis, tam filii, quam filæ, sive heres, sive bonorum possessor existat. Sed neque³² avus, neque proavus, in Tertulliano matri nocent, quamvis fiduciam contraxerint. Pater autem tantum naturalis³³, non etiam adoptivus, matri noceat; verius est enim, cum pater esse desiderit, a matre eum excludi: sed nec ad bonorum possessionem contra tabulas eum admitti, cum pater esse desiderit. — § 16. Undecunque autem acceperit bonorum possessionem pater naturalis, sive legitimus, sive contra tabulas, ex quavis parte excludit matrem.

§ 17. Si sit adgnatus defuncti, et naturalis pater sit in adoptiva familia, sit et mater: admittimus matrem, quoniam patrem adgnatum excludit. — § 18. Si sit consanguinea soror defuncti, sit et mater, sit et pater adoptatus, vel emancipatus: si consanguinea velit habere hereditatem, matrem ex senatusconsulto una cum ea venire, patrem excludi placet: si consanguinea repudiet, matrem ex senatusconsulto propter patrem non venire; et quamvis alias non soleat mater expectare consanguineam, velit necne adire hereditatem, nunc tamen expectaturam: quæ consanguinea enim est, quæ patrem excludit; repudiante igitur consanguinea, bonorum possessionem habebit mater cum patre, quasi cognata; sed et in hæc moram patitur, nec ante accipiet bonorum possessionem, quam pater petierit: quoniam omittente eo, potest ex senatusconsulto succedere. — § 19. Sed [et] si ipsa mater eadem sit et soror consanguinea (ut puta quoniam pater matris nepotem suum ex filia adoptavit), sit præterea et pater naturalis: hæc mater, si quidem quasi consanguinea veniat, excludet patrem: si jus consanguineæ repudiavit, vel capitis deminutione amisit, ex senatusconsulto venire propter patrem non potest; repudiante vero patre, rursus ex senatusconsulto potest venire. — § 20. Si mater hereditatem filii filiaevæ³⁴ non adierit ex senatusconsulto Tertulliano, in bonis eorum antiquum jus servandum est: cum enim esset prælatio, matre omittente senatusconsulti beneficium, jus succedit vetas. — § 21. Sed si mater repudiaverit bonorum possessionem, de aequa autem hereditate delibere³⁵: dicendum erit, adgnatum non succedere, quoniam nondum verum est, non adisse matrem. — § 22. Quod autem diximus, jus antiquum servari matre non adente, cui personæ defertur hereditas, videndum, utrum ei quæ nunc proxima invenitur cum mater repudiat; an ei quæ fuit, cum intestato decessisset certum est? ut puta fuit patruus, cum intestato decesseret, et patris filius, cum mater repudiasset: patruus nondum delatam hereditatem, atque ideo, defuncto eo matre deliberante, patris filium vocari. — § 23. Si³⁶ mater non³⁷ petierit tutores idoneos filii suis, vel prioribus excusatis rejective non confestim aliorum nomina ediderit, jus non habet vindicandum sibi bonorum inestatorum filiorum; et quidem, si non petiit, incidit [in constitutionem]: ait enim, vel non petere: sed a quo non petere? loquitur quidem de prætoribus constituto: sed puto et in provinciis locum habere, etiam si a magistratibus municipalibus non petat: quoniam et magistratibus municipalibus³⁸ dandi necessitas injungitur. — § 24. Quid ergo, si petiit, sed admonita vel a libertis, vel a cognatis? an incidit in senatusconsultum? Et puto eam incidere, si compulsas fecit, non si, cum petere non tuncaretur, admonita est. — § 25. Quid, si pater eis peti prohibuerat tutorem, quoniam per matrem³⁹ rem eorum administrari voluit? incidet, si nec petat, nec legitime tutelam administrat. — § 26. Quod si penitus egenis filiis non petat, ignoscendum est [ei]. — § 27. Sed si forte absens a libertis præventa est, vel ab aliis: dicendum est eam non excludi: nisi forte, cum frustraretur, id contigit. — § 28. Filius autem non petendo, punitur: utique et filiiabus. Quid, si nepotibus? similiter non petendo punitur. — § 29. Quid, si curatores non petiit? verba rescripti deficiunt; sed dicendum est, si quidem impuberibus curatores non petiit, eandem esse rationem: si jam puberibus, cessare⁴⁰ debere. — § 30. Quid si, cum prægnans esset, bonis non petiit curatorem? Dico, in sententiam incidere; nam et si apud hostes habuit impuberem, idem erit dicendum.

§ 31. Quid, si furioso⁴¹ tutorem vel curatorem non petiit? magis est, ut incidat. — § 32. Non solum autem, quæ non petiit, coercetur, sed et quæ defunctorie⁴² petiit (ut rescripto declaratur), vel privilegio su-

suis: immo vide N. 118, c. 2. — 32. d. vers. pater. — 33. L. 5, infr. h. t. — 34. L. 1, § 2, supr. de success. edicto. — 35. L. 17, § 1, supr. de acquir. vel. omit. hered. — 36. L. 1, § 2, supr. qui petant tutor. — 37. L. 6, C. qui dicitur tutor. — L. ult. § 1, et ult. supr. qui petant tutor. — 38. L. 5, supr. de tutor. vel. curat. dat. — 39. L. 26, in pr. supr. de testam. tut. — 40. L. 6, C. qui petant tut. — 41. L. 3, in pr. supr. de tutel. — 42. L. 2, § 1, supr. qui petant tutor.

nitum, vel oneratum tribus (puta) tutelis: sed ita demum si data opera hoc fecit. — § 33. Quid ergo, si tales petiit, et suscepit nihilominus, vel detenti sunt? excusata erit mater. — § 34. Quid, si indignos, id est, minus habiles, ad tutelam petierit, quoniam sciebat prætorum eos non daturum? quid tamen, si dedit eos prætor, matris petitionem secutus? jam quidem prætoris delictum est: sed et matris punimus consilium. — § 35. Igitur si forte excusati sint illi, vel improbat: debet mater alios sine mora petere. — § 36. Ergo sive non petierit, sive idoneos non petierit, punitur, etiam si dati fuerint minus idonei, prætor errante. — § 37. Idoneos autem utrum facultatibus, an et moribus petere debeat, dubitationis esse potest? Puto autem, facile ei ignosci, si locupletes sunt hi, quos petiit. — § 38. Sed [et] si prioribus excusatis, rejective, non confestim aliorum nomina ediderit, punitur. — § 39. Quid ergo, si non fuerint omnes excusati, vel non omnes rejecti? Videndum an ei imputetur, cur in locum excusati non petiit? et puto imputandum. — § 40. Quid, si decesserit quidam? Puto, licet verba deficiant⁴³, sententiam⁴⁴ constitutionis locum habere. — § 41. Sed quod diximus rejecti, utrum sic accipimus, a prætor non dati, an et si suspecti fuerint remoti, vel ob negligentiam vel ignaviam repulsi? etiam hos quis rejectos recte dicit. Ergo et si latitent: sed longum est: nam nec hoc ei imputetur, cur suspectos non petiit: alioquin, [et] si latitent, potuit edicto desiderare, ut eos prætor adesse juberet, et suspectos eos removeret, si deessent. — § 42. Quid, si non compulsi eos miscere se tutela? Et cum plenum officium a matre desideremus, et hæc ei curanda sunt, ne in hereditate ei obstant. — § 43. Confessum autem sic erit accipiendum, ubi primum potuit, id est, prætoris copiam habuit huic rei sedentis: nisi forte infirmitate impedita est, vel alia magna causa, quæ etiam mandare⁴⁵ eam ad petendos tutores impediret; ita tamen, ut nullo modo annale tempus excederet; si enim mortalitate filii præventa est, nihil matri imputetur. — § 44. Tractari belle potest, si pupillo amplum legatum sub conditione sit relictum, si tutores non habuerit, et propterea ei mater non petierit, ne conditione deficeretur, an constituto cesset? et puto cessare, si damnum minus sit cumulo legati; quod et in magistratibus municipalibus tractari Tertullianum: et putat dandum in eos actionem, quatenus plus esset in damno, quam in legato; nisi forte quis putet, conditionem hanc quasi utilitati publicæ⁴⁶ oppugnantem, remittendam, ut alias pleræque: aut verba cavillatus imputaverit matri, cur curatores non petierit; finge autem plenius conditionem conscriptam: nonne erit matri ignoscendum? aut hoc imputatur matri, cur non desideravit a principe conditionem remitti? et puto, non esse imputandum. — § 45. Ego, etiam si mater ei, qui solvendo non erit, non petiit tutorem, puto ignoscendum: consulit enim ei, ut minus inquietetur, quasi indefensus. — § 46. Et si forte quis uxorem communis filii matrem heredem scripsit, rogavitque remissa etiam satisfactione, ut filio puberi facto restitueret hereditatem, nec mater ei petiit tutores: debet dici, cessare constitutionem, cum patris voluntatem secuta sit, et nihil habenti filio tutores non petierit. Quod si ei remissa satisfactio non fuerit, contra erit: quoniam vel propter hoc debuit tutores habere; sed si forte impubes post matris cessationem fuerit abrogatus, et impubes obierit: dicendum erit, matri adversus adrogatorem non competere ex stipulata actionem. — § 47. Videndum est, matre⁴⁷ prohibita jus suum vindicare, utrum ceteros admittamus, atque si mater non esset: an ipsam heredem dicimus fieri, vel aliud nomen successione inducere? Sed denegamus ei actiones, et invenimus rescriptum ab imperatore nostro Antonino Augusto, et divo patre ejus, Mammia Maximina pridie idus aprilis, Plautiano iterum consule: matre remota eos admitti, qui venient, si mater non fuisset; ergo et adgnati ceterique succedent, aut, si nemo sit, bona vacabunt.

5. MODESTINUS, lib. 8 Regularum.

Patrem adoptivum⁴⁸ matri non obesse, plerique probant.

4. Idem, lib. 9 Regularum.

Matris intestatæ defunctæ hereditatem ad omnes ejus liberos pertinere, etiam si ex diversis⁴⁹ matrimoniis nati fuerint, juris est.

5. PAULUS, lib. singulari ad Senatusconsultum Tertullianum.

Æquissimum [visum] est, omnes filios matri præferri, etiam si per adoptionem⁵⁰ in familiam relicti essent. — § 1. Sed et nepos ex adoptivo filio natus ex verbis senatusconsulti matri obstabit. — § 2. Si ex filio nepotem⁵¹ avus manumiserit, isque patre, et avo, et matre superstiti-

43. § 29, supr. h. t. — 44. Immo vide L. ult. § 1, in fin. supr. qui petant tutor. — 45. L. 8, C. qui petant tutor. — 46. L. 9, L. 15, supr. de condit. instil. — 47. L. 1, C. de success. edict. — 48. L. 2, § 15, supr. h. t. — 49. L. 4, in fin. C. de secund. nupt. — N. 22, c. 29. — 50. L. 2, § 6, supr. h. t. — 51. L. 1, § 2, supr. si a parente quis manum. — 52. § 2, Inst. de SC. Tertull. — 53. Immo vide L. 1, C. de jur. et facti ignor. — L. 4, C. de repud. vel. abstin. hered.

lus decesserit, potest quæri, quis potior esse debeat? nam si mater excluderit avum manumissorem, qui patri anteponitur, edicto prætoris inducetur pater defuncti: quo admissio, desinit senatusconsulto locus esse, et rursus avus vocabitur: itaque rectius est, avo jus suum conservare, qui et contra scriptos heredes bonorum possessionem accipere solet.

6. Idem, lib. singulari ad Senatusconsultum Orphitianum.

Filii mater ex hoc senatusconsulto⁵², etiam si in aliena potestate sit, ad hereditatem admittitur. — § 1. Filius, qui se nolle adire hereditatem matris dixit, an potest mutata voluntate adire, antequam consanguineus vel adgnatus adierit, videndum: propter hæc verba, si nemo filiorum volet hereditatem suscipere, quia extensiva sunt; et cum verba extensiva sint, penitentia ejus usque ad annum admittenda⁵³ est: cum et ipsa filii bonorum possessio annalis est.

7. Idem, [lib. singul., ad Senatusconsultum Tertullianum et Orphitianum].

Si quis intestatus decesserit relicta matre, et fratre consanguineo, vel sorore, quamvis per adrogationem quaesitis: eadem jura in persona matris servantur, quæ et naturalibus exstantibus liberis.

8. GAIVS, [lib. singul., ad Senatusconsultum Tertullianum].

In suspensio⁵⁴ est jus matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione petenda.

9. Idem, [lib. singul., ad Senatusconsultum Orphitianum].

Sacratissimi principis nostri oratione cavetur, ut matris intestatæ⁵⁵ hereditas ad liberos, tametsi in aliena potestate erunt, pertineat.

10. POMPONIUS, [lib. 2 Senatusconsultorum].

Si filiusfamilias miles non sit testatus de his, quæ in castris adquisierit, an ea ad matrem pertineant, videndum est? Sed non puto: magis enim iudicio militum hoc beneficium concessum est, non ut omnimodo quasi patresfamiliarum in ea re sint. — § 1. Quando in pendentia⁵⁶ est, an quædam personæ possint obstare matri, et casus tulerit, ut non inducerentur: matri jus integrum erit, quod medio tempore appenderit; veluti si filio intestato mortuo, posthumus ei filius poterit nasci, nec natus sit, aut mortuus editus, vel [quod] etiam filius, qui in hostium potestate erat, postliminio non sit reversus.

LIBER TRIGESIMUSNONUS.

TIT. I.

DE OPERIS NOVI NUNCIATIONE.

1. ULPIANUS, lib. 32, ad Edictum.

Hoc edicto promittitur, ut, sive jure², sive injuria³ opus fieret, per nunciacionem inhiberetur: deinde remitteretur⁴ prohibitio hactenus, quatenus prohibendi jus is, qui nunciasset, non haberet. — § 1. Hoc autem edictum, remediumque operis novi nunciacionis, adversus futura opera inductum est, non adversus præterita⁵: hoc est, adversus ea, quæ nondum facta sunt, ne fiant; nam si quid operis fuerit factum, quod fieri non debuit, cessat edictum de operis novi nunciacione: et erit transgendum ad interdictum, quod vi aut clam factum erit ut restituatur; et quod in loco sacro, religiosove, et quod in flumine publico ripave publica factum erit: nam his interdictis restituatur; si quid illicite factum est. — § 2. Nunciatio ex hoc edicto non habet necessariam prætoris additionem⁶: potest enim nunciare quis, etsi eum non adierit. — § 3. Item nunciacionem et nostro et alieno nomine facere possumus. — § 4. Item nunciatio omnibus diebus fieri potest. — § 5. Et adversus absentes etiam, [et] invitos, et ignorantes operis novi nunciatio procedit. — § 6. In operis autem novi nunciacione possessorem⁷ adversarium facimus. — § 7. Sed si is, cui opus novum nunciatum est, ante remissionem edificaverit, deinde cœperit agere, jus sibi esse ita edificatum habere: prætor actio-

— 54. L. 2, § 2, supr. h. t. — 55. Inst. de SC. Orphit. — 56. L. 8, supr. h. t. — 1. Tit. I. — 2. Lib. 8, C. 11. — 3. L. 22, § 1, infr. h. t. — 3. d. L. 20, § 3. — 4. L. 1, in pr. de remissionib. — 5. § 15, infr. h. t. — 6. Vide tamen L. 2, § 10, infr. h. t. — 7. d. L. 5, § 10, L. 7, § 2, in fin. infr. quod vi aut clam.